

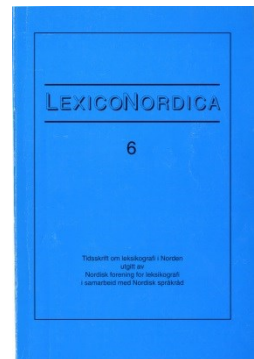
LexicoNordica

Forfatter: Jaakko Sivula [Ny finsk ordbok]

Anmeldt værk: Timo Nurmi. 1998. *Uusi Suomen kielen sanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.

Kilde: LexicoNordica 6, 1999, s. 235-240

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Jaakko Sivula

Ny finsk ordbok

Timo Nurmi: *Uusi Suomen kielen sanakirja*. Gummerus: Jyväskylä 1998. 1344 s.

Det är ingen brist på enspråkiga finska ordböcker numera. Ordböcker över nuspråket föråldras naturligtvis förhållandevis snabbt, betydligt snabbare än på en generation, men med hjälp av modern teknik kan de uppdateras betydligt lättare än förut. Den mest omfattande ordboken över finskt allmänspråk, den sexbandiga *Nykysuomen sanakirja*, blev klar 1961 och ordboken för följande generation, den trebandiga *Suomen kielen perussanakirja*, 1994. Den senare var ursprungligen avsedd att utkomma i ett enda band och ca tio år tidigare, men efter hand växte projektet ut. Vid sidan av dessa två flerbandiga ordböcker, som getts ut på uppdrag av finska staten, har förlagen producerat enbandiga ordböcker. Det nyaste tillskottet är Gummerus förlags *Uusi Suomen kielen sanakirja* ('Ny finsk ordbok') av Timo Nurmi, en reviderad och moderniserad version av *Suomen kielen sanakirja* ('Finsk ordbok') från 1992.

Boken har ett förord på ca tio rader, och också inledningen är ytterst knapphändig. Användaren informeras alltså inte om redigeringsprinciperna och tilltänkt målgrupp. Av baksidestexten framgår att ordboken omfattar 70.000 uppslagsord med förklaringar. 17.000 är främmande ord. Överraskande är att uttryck, fraser och idiom tas upp som egna lemman. Även förkortningar, kortord och initialord samt finska och utländska ortnamn ingår bland uppslagsorden. För de finska ortnamnen anges vilket lokalkasus som skall användas (även om detta många gånger är självklart) och för de utländska anges uttal.

Vad gäller lemmaselektionen fäster man sig till att börja med vid vad som ansetts vara uppslagsord. (I detta sammanhang kan för övrigt i förbigående konstateras att ordbokens definition av *hakusana* 'uppslagsord' är inexakt och också i övrigt litet märklig: 'om ord som utgör innehållet i ett verk, t.ex. en ordbok eller ett register, och som står i alfabetisk ordning.' Uppslagsord behöver ju inte alltid stå i alfabetisk ordning. Dessutom saknas betydelsen 'sökord'). Utöver ordfogningar har talesätt och annat frasmaterial lemmatiserats, vilket verkar underligt lexikografiskt sett. Sålunda utgör t.ex. uttryck som *huojentaa mieltään*

'lätta sitt hjärta', *huojentaa sydäntään* 'd:o', *huutavan ääni erämaassa* 'en ropandes röst i öknen', *huutavan ääni korvessa* 'd:o', *iloinen perhetapahtuma* 'en glad tilldragelse i familjen', *huumorin kukka kukkii* 'humorn blomstrar', *älä nuolaise ennen kuin tipahtaa* ung. 'ropa inte hej förrän du är över bäcken', *mikäli vanhat merkit pitävät paikkansa* 'om gamla tecken håller streck', *mikä on homman nimi* 'vad är det frågan om', *hauki on kala* 'gäddan är en fisk', *nyt on tosi kyseessä* 'nu är det allvar; nu gäller det', *saada kylmää vettä niskaansa* 'få sig en kalldusch', *tehdä selvää jostakusta tai jostakin* 'göra sig av med någon eller något', *tulla sinuksi jonkin asian kanssa* 'bli du med något', *tulla toinen ääni kelloon* 'bli annat ljud i skällan'. Lemmatiseringsprinciperna har inte klargjorts någonstans, men det förefaller som om frasmaterialet i högre grad än i allmänhet har placerats i anslutning till vanliga verb. Sålunda finns det 32 frasuppslagsord på *tehdä* 'göra', 26 på *tulla* 'bli' och inte mindre än 113 på *olla* 'vara' och därtill *olipa kerran* 'det var en gång', *olkoon menneeksi* 'låt gå; kör till' och *ollut ja mennyt* 'förbi (i tidsuttryck)'. Om man försöker hitta några fördelar med detta tillvägagångssätt så vore det att själva *olla*-artikeln blir bara drygt en halv spalt lång, detta att jämföra med *Suomen kielen perussanakirja* där artikeln omfattar över tre sidor. Någon inbesparing innebär det dock inte. Tvärtom, frasuppslagsorden tar i relation mer plats. Och för användaren är det knappast lättare att hitta de fraser han söker, för det är inte säkert att han förstår att t.ex. ett *hätää kärsimässä* 'illa ute; i svårigheter' skall sökas efter artikeln *olla* och inte under *hätä* 'nöd' eller *kärsiä* 'lida'. Att ta upp fasta ordfogningar som uppslagsord kan ibland vara lämpligt och lexikografiskt motiverat, men ett vidlyftigt material av fraser och talesätt o.d. är en annan sak.

I baksidestexten sägs det att ordboken innehåller rikligt med avledningarna och sammansättningar. En finsk ordbok kan inte gärna förbigå avledningarna, men sammansättningarna är ett problem för sig, eftersom de är så många och nya hela tiden tillkommer. Författaren har valt sitt eget sätt att försöka lösa problemet; han använder sig av förledsartiklar. Jag skall ge några exempel. Ordet *foto-* som förled får en egen artikel med definitionen 'som grundar sig på ljus eller hänför sig till fotografering; ljus'. I artikeln *heikko-* är ett av exemplen *heikkohermoinen ihminen* 'en människa med svaga nerver', men ordet *heikkohermoinen* förekommer också som eget uppslagsord. Man får inte klart för sig enligt vilka kriterier författaren valt ut sammansättningsförlederna. Möjligen kan det ha varit produktivitet. Medtagna är t.ex. *pää-* ('huvud-') men inte t.ex. *jalka-* ('fot-') eller *käsi-* ('hand-; arm-'). Medtagna är vidare *kala-* och *kalan-* ('fisk[e]-') men inte t.ex. *hauki-* ('gädd-') eller *lohi-* ('lax-'). Syftet torde vara klart: att gallra bort långa

räckor av sammansatta uppslagsord. Men enligt min uppfattning kunde man ha gjort det utan vidare och därtill ha utelämnat beskrivningarna på åtminstone de sammansättningsbildningar som är självklara för en finne.

Ordboken skulle naturligtvis ha ökat rejält i omfång av ett stort antal sammansättningar, eftersom en i sig klar princip tillämpas; varje uppslagsord får en egen artikel, något som underlättar användningen. Men på grund av detta kan sammansättningarna inte sammanföras i räckor, nischer, vilket är vanligt i finska ordböcker. I *Suomen kielen perussanakirja* ingår t.ex. de sammansatta uppslagsorden ofta utan några förklaringar i sådana räckor.

Artiklarna i ordboken är enkla till strukturen och lättlästa som sig bör. Vid gruppering har arabiska siffror använts och för språkexempel används kursivstil. Uppslagsordet ingår oförkortat i exemplen. Det är i viss mån en smaksak hur många olika "betydelser" man skall räkna med. Jag anser att det är att gå för långt i indelningen i numrerade grupper att så gott som genomgående hänföra den bildliga användningen till en egen grupp. Dessutom är det inte heller alltid entydigt vad som är bildligt; t.ex. *muki* ('mugg') (1) 'dryckeskärl med öra' (2) kuv. *Tehdäänpä oikein mojuvat mukit* 'nu blandar vi till riktigt rejäla drinkar' (ordagrant "mustiga muggar"). Onödigt och i det närmaste fel är det att för ordet *leikkuu* 'klippning; skärning' göra ett eget moment för en betydelse 'skörd' som är aktuell bara i sammansättningar. Och helt överflödigt noggrannhet har eftersträvats i artikeln *tiuittain* med indelningen (1) 'ett tjog åt gången' och (2) 'tjogtals'. (*Tiu* är ett gammalt mängdmått för ägg, 20 stycken, men hör väl numera närmast hemma bland korsordsorden.)

Enligt baksidestexten sägs det att "ordboken anger stilvärdet från högtidlig stil till vardaglig stil och till slang". Det har varit strävan men exaktheten kunde ha varit större. Ordet *ometta* 'ladugård' borde ha angetts vara dialektalt medan ordboken nöjer sig med att lakoniskt konstatera att *ometta* = *navetta*. Ordet *kusiluistin* 'morgontoffel' [den ordagranna översättningen vore "pinkskridsko". – övers. anm.], som i själva verket hör hemma i soldatslang, får etiketten *vardagligt*. Även *pätsi* anges vara vardagligt i betydelse (1) 'eldstad, ugn'. På den bildliga betydelsen (2) i fraser som *kuuma kuin pätsissä* 'varmt som i en bastu, stekhet' ges exempel, medan den bibliska betydelsen *tulinen pätsi* 'den brinnande ugnen' (som definitivt inte hör till vardagsspråket) förbigås. Ord ur slang, vardagsspråk och från t.ex. sportens område finns med i tillräckligt hög grad. Från volleybolljargong saknas dock t.ex. *lumierä* ('blankt set') 'set där det ena laget inte lyckas få en enda poäng' och *lentis*, vardagligt för *lentopallo* 'volleyboll'.

Vad gäller betydelsedefinitionerna har i allmänhet gängse praxis iakttagits. Vissa inexaktheter har jag dock lagt märke till. Betydelsen hos t.ex. ordet *käsiase* blir knappas klar för användaren: 'eldvapen som kan användas med en hand eller som kan användas också av en person i rörelse'. Och männe författaren har låtit sin egen uppfattning färga av sig i definitionen av *poikamiestyttö* 'ungkarlsflicka': 'energisk [!] ogift kvinna'? Ordet *rykiä* 'bröla; vara brunstig' har förklaringen 'vard. om brunst hos ren eller om brunstläte' och exemplet *porot rykivät* hänför sig till detta, men förklaringen är felaktigt 'parar sig'. Angivelsen *vardagligt*, som författaren för övrigt använder i flitigaste laget, är vilseledande. Det hade varit bättre att ange att det hör till folkligt språkbruk om någon stilangivelse över huvud taget är nödvändig.

Jag skall också ta upp ett par exempel på inexakta – och litet komiska – definitioner: *yliaassistenti* ('överassistent') 'innehavaren av den efter assistenten följande högre tjänsten i rang' och *ylijohtaja* ('överdirektör') 'medhjälpare till generaldirektören el.likn.'. Ibland är samma ord definierat på olika sätt på olika ställen i ordboken. T.ex. *ohjussiilo* ('[robot]silo') definieras under uppslagsordet *siilo* (2) som 'underjordisk rörformig avfyrningsbyggnad' medan det under *ohjussiilo* får definitionen 'avfyrningsramp för robotar insprängd i berg e.d.'. Ordet *mummonmökki* ≈ "liten stuga; torp", ordagrant "mormorsstuga" används vad jag förstår gärna av fastighetsmäklare på grund av sitt lämpligt obestämda innehåll. Ordet definieras i artikeln *mökki* som 'en typ av litet hus som man tycker är förtjusande', medan det i *mummonmökki* får förklaringen 'hemtrevlig mindre stuga'. Med hjälp av modern teknik hade det varit lätt att gallra bort den här typen av inkonsekvenser. Eftersom de redaktionella principerna inte framgår av den i det närmaste obefintliga inledningen får användaren inte veta varifrån exempelmaterialen härstammar, hur mycket som är s.k. typexempel, eller varifrån – de ibland motsägelsefulla – definitionerna av fackområdestermerna har hämtats.

Av uppslagsorden är alltså 17.000 främmande ord, vilket är väldigt mycket – hälften av antalet i *Nykysuomen sivistyssanakirja* 'Nufinsk främmandeordbok'. Orden på *q* omfattar t.ex. en halv sida, vilket är mer än i främmandeordboken. I *Suomen kielen perussanakirja*, som nämndes i början, är de bara fyra. I förordet nämns det särskilt att "den nya upplagan har kompletterats med finska och utländska ortnamn och med andra problematiska namn inklusive böjningsangivelser och vid behov även uttalsuppgifter". Syftet är onekligen gott, men resultatet ohjälpligen slumpartat. När urvalsprinciperna inte finns förklarade är det svårt att hitta någon logik i exempelvis vilka bynamn som tagits med. Jag förstår t.ex. inte på vilka grunder bara *Paimela* och just det

namnet har fått komma med av namnen på Hollola kommuns över 40 byar. En tillräcklig förklaring är knappast att också Elias Lönnrot nämner just den byn över hundra år tidigare i sitt finsk-svenska lexikon (1866–80). Lönnrot har enligt sin reseskildring låtit sig ros till Paimela längs sjön Vesijärvi. I en ordbok verkar det också tämligen onödigt att räkna upp var i Finland det finns sjöar med namnet *Pyhäjärvi* (i all synnerhet som listan är bristfällig) eller stadsdelar med namnet *Kivistö*. Att ta med *Kalkkinen*, som är namnet på en by och en kanal i Asikkala kommun, är på sin plats, men uppslagsordet *kalkkisten kanava*, som väl närmast tagits med på skämt, kunde med fördel utgå. Ordet får förklaringen 'skämtsamt eller föraktfullt om *radio ykkönen* [en av de finska radiokanalerna] (som enbart äldre personer antas lyssna till)'. Bakom ordleken ligger förmodligen en association mellan kanalnamnet [*Kalkkisten kanava* ≈ "Kalkkinenkanalen" vore i teorin en alternativ benämning på kanalen i Asikkala. – övers. anm.] och ordet *kalkkis* 'fossil (om otidsenlig person)'. I ordboken definieras ordet som 'gaggig, åderförkalkad (person)¹' och det klassificeras som vardagligt. I själva verket är det dock ett slangord.

I beskrivningen av uttalsangivelserna i inledningen finns som exempel på uttalet av det ljud som betecknats med [w] Elfenbenskustens franska namn, felaktigt skrivet *Cote d' Ivoire* (pro *Côte d'Ivoire*) (överlag är skrivfelen dock få i boken). Bland uppslagsorden finns sedan varken det finska eller det franska namnet med. Namnbeståndet och hur det skall noteras är av förstaeliga skäl viktiga frågor och namnen kan självfallet också behandlas lexikografiskt, men att slumpmässigt lägga in namnartiklar bland ordartiklarna fyller enligt min åsikt inte något syfte. En namnförteckning borde hellre tas med i ordboken som bilaga. Då framgår det genast hur omfattande namnmaterialet är och hur pass väl det täcker olika typer av namn.

Uusi suomen kielen sanakirja är en kommersiell produkt, vilket också syns på det yttre. De renodlade uppslagen med tvåspaltiga sidor ser tilltalande ut och valet av teckensnitt är lyckat. Tack vare tunt papper blir boken inte för tjock trots sitt sidantal. Användarna hade dock vunnit på att onödigheter av den typ jag här har påtalat hade gallrats bort. Från lexikografisk synpunkt finns det mycket mer att anmärka på ordbokens innehåll än på den yttre formen.

(Övers. från finska av Nina Martola)

---

¹ Det finska ordet är både adjektiv och substantiv.

Litteratur

Nykysuomen sanakirja (I–VI) ('Nufinsk ordbok') 1951–61. Porvoo: WSOY.

Nykysuomen sivistyssanakirja ('Nufinsk främmandeordbok') 1973. Porvoo-Helsinki: WSOY.

Nurmi, Timo & Rekiaro, Ilkka & Rekiaro, Päivi 1993: *Suomen kielen sanakirja. Suomea suomeksi*. Gummerus: Jyväskylä.

Suomalais-Ruotsalainen sanakirja/Finsk-Svenskt Lexikon I–II 1866–80. Toim. Elias Lönnrot. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura.

Suomen kielen perussanakirja (I–III) ('Finsk basordbok') 1990–94. Helsinki: Painatuskeskus Oy.